

NEKOLIKO NAPOMENA UZ PRIKAZE SINTAKSE HRVATSKOGA
KNJIŽEVNOG JEZIKA RADOSLAVA KATIČIĆA

Stjepan Babić

Pokušaj da se knjigama s nazivom hrvatski književni jezik naškodi u rukopisu nije uspio¹ pa su se sada kad su izašle, neki lingvisti upeli da ih stručno obezvrijede. Da ta tvrdnja nije puka konstrukcija, dokaz su *četiri* kritike pisane u istom duhu: u Katičićevoj Sintaksi ne nalaze ništa dobro ni vrijedno pohvale iako je inače ocjenjuju sa širokih gledišta, od naslova do tiskarskih pogrešaka. To su kritike Živojina Stanojčića, Milke Ivić, Milorada Radovanovića i Milice Bujas.²

Što Ž. Stanojčić tvrdi da je Sintaksa promašaj i u cjelini i u pojedinostima, to se može razumjeti jer je on glavninom svojih prigovora pokazao da nije dorastao dosegnuti domete Katičićevih modernih postupaka. Potvrđuje to i pobijanje njegovih prigovora koje je napisala M. Znika.³

M. Radovanović je sociolingvist i sintaktičar pa Sintaksu pokušava objektivnije ocijeniti, ali samo formalno, jer kad spominje neke vrijedne novosti i prednosti, spominje ih općenito, a zatim ih odmah poništava opširnijim i konkretnim isticanjem slabih strana, po njegovu mišljenju, i tako se zbog nepoznatih razloga i on uključio u zbor osporavatelja, vjerojatno zbog solidarnosti sa svojim krugom pod motom: kad se već ide u lov, hajka neka bude što glasnija, kako to traže lovna pravila. Jer ne može biti puka slučajnost da i treći iz istoga kruga Sintaksu kao cjelinu ocjenjuje negativno.

Četvrta je Milica Bujas, lektorica u Matici srpskoj, pa se može reći da je negativnu ocjenu potpisala vjerojatno zbog herostratske slave: kad se pali lomača, dobro je da i ona prinese snopić svoje slame ne bi li tako jedan plamsaj osvjetlio i njezino lice. O sancta simplicitas!⁴

Najviše se valja čuditi Milki Ivić što se osobno spustila na takve grane jer je ona priznata sintaktičarka, sposobna ne samo objektivno ocijeniti svaku sintaksu, nego i napisati jednu. Da je to učinila, ja bih unaprijed mogao reći da je to velik dobitak za našu lingvističku znanost, i srpsku i hrvatsku, i ne samo za nju, bez obzira kako je nazvala, na kojem je korpusu temeljila i na eventualne slabe strane. Stoga njezin negativni prikaz Katičićeve Sintakse teško da bismo mogli drugačije tumačiti nego političkom isključivosti ili političkim sljepilom.

Teško mi je što moram tragati za motivima jasnoga nastojanja da se po svaku cijenu zgromi jedno djelo. Ono doduše nije savršeno (a koje je ljudsko djelo savršeno?), zbog prilika u kojima je nastalo i sam je autor insistirao na riječi nacrt u naslovu, ali nedostaci nisu takvi da bi mogli zasjeniti velik domet te sintakse ni u europskoj lingvisti-

¹ Počevši od prvih spominjanja u Komunistu od 5. srpnja 1985. pa dalje.

² Podatke za prva tri članka daje M. Ježić u I. bilješci, a četvrti je izašao u časopisu Književnost i jezik, 3-4, Beograd 1987, str. 241-247.

³ Isto.

⁴ Tumačenje v. u Općoj enciklopediji JLZ s. v. SANCTA SIMPLICITAS (3. izdanje, 7. knj. str. 270), iako postoji i u Klaićevu Rječniku stranih riječi.

čkoj literaturi, a kamoli u našoj. Zato bih u traganju za objašnjenjem postupka Milke Ivić rado priznao da su navedeni razlozi bili samo moja domišljanja kad bi mi ona uspješno mogla dokazati da nije tako.

Važno je pri tome naglasiti da se M. Ivić u ocjeni Katičićeve Sintakse nije držala ni vlastitih kriterija koje je iznijela u ocjeni jedne druge sintakse. Ocjenjujući knjigu M. Grochowski, S. Karolak, Z. Topolińska, Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia, Warszawa, 1984, kaže:

„Ima i tema koje ona [poljska sintaksa, S. B.] ostavlja nepretresenim (. . .) Ali zar bi se smelo tražiti da sve bude do kraja osvetljeno u jednom radu na koji se, po prirodi stvari, mora gledati kao na uzbudljiv pionirski poduhvat? Nepravedno bi bilo brojati mu nedorečenosti; on nije bio predviđen za to da sve objasni nego da podvrgne sasvim novoj optici naše sagledanje sintaksičkih pojava. Računalo se: kroz nju će se na videlo saznati pomoliti neke dosad nedovoljno primećene problemske dimenzije. Očekivanja su se ispunila.”⁵

Kad je Katičić u pitanju s djelom koje u naslovu ima hrvatski književni jezik, onda se M. Ivić ne drži ni svojih vlastitih kriterija. Jer nemoguće je da u Katičićevoj Sintaksi nema visokih dometa i postignuća vrijednih pohvale. Tko bar malo poznaje R. Katičića, jednoga od najboljih jugoslavenskih, europskih i svjetskih lingvиста, taj ni u snu ne može pomisliti da bi on mogao napisati potpuno promašeno djelo, a kamoli kad bi njegovu Sintaksu bar površno pogledao. Pošto sam pročitao rukopis, s mnogo sam ga pohvalnih riječi preporučio za tisak.⁶ Vidio sam i ja neke nedostatke, ali još više golemu vrijednost koju dobivam s tom sintaksom. Nešto od toga priznaje i M. Ivić, ali usput i stidljivo. Kaže da ima i vrlo pozitivnih Katičićevih nastojanja, ali ih ne spominje, nego samo žali što „zbog pobrojanih (i mnogih drugih, nespomenutih a sličnih) nedostataka ostaće nedovoljno sagledana”.⁷

Da ne bi Katičićeva pozitivna nastojanja ostala nesagledana, morali su se javiti kritičari s objektivnijim mjerilima. U početku je izašlo tek nekoliko usputnih osvrtā,⁸ a nije sve ni objavljeno što je napisano.⁹ Za temeljitije ocjene treba više vremena. Jasna Melvinger obećala je napisati prikaz (usput, ona je učenica Milke Ivić), ali zauzeta poslovima – i za Jezik (članak *Onaj koji i onaj tko* napisala je pod hitno) – dugo nije izvršila obećanje. U međuvremenu je Ivo Pranjković u Zagrebačkom lingvističkom krugu govorio o Sintaksi pa iako se osvrnuo uglavnom samo na ono što je mislio da su slabe strane knjige, ipak sam ga zamolio da to napiše za Jezik. Poslije je i Mislav Ježić u istom

⁵ JF, XLI, str. 153.

⁶ Moja ocjena prilagođena činjenici da je knjiga objavljena izašla je u Forumu, 3–4, 1988, str. 325–333.

⁷ JF, XLIII, str. 242.

⁸ Od dnevnika, tjednika i mjesečnika u SRH na Sintaksu su se osvrnuli većim bilješkama samo riječki Novi list (Branko Mijić, Vrijedne knjige o jeziku, 9. 10. 1986), Glas koncila (Val, Nova sintaksa, 14. 12. 1986), Naša knjiga (Marija Popović, Prvi dio gramatike hrvatskog književnog jezika – Sintaksa, br. 23–24, ožujak 1987, str. 31. i 32. a Vjesnik, Večernji list i SOL (lingvistički časopis) samo s prigodnim bilješkama, a Školske novine ni Danas, koji inače piše mnogo o jeziku, i ostali časopisi za kulturu i znanost ništa.

⁹ Imam kopiju prikaza što ju je Domagoj Grečl poslao Školskim novinama, ali ga nisu objavili s napomenom da o toj knjizi nije zgodno pisati. Signum temporis!

krugu održao veoma zapaženo predavanje pa sam smatrao da će biti korisno ako ono ne ostane samo u pamćenju uskoga kruga stručnjaka. István Nyomárkay poslao je uredništvu svoj prilog misleći da će biti zanimljivo da našim čitateljima pokaže svoje viđenje te korisne i poučne knjige. Mislim da zbog važnosti Katičićeve Sintakse i tako oprečnih ocjena o njoj nitko neće prigovoriti što su se u ovom dvobroju našle četiri ocjene jer se one međusobno dopunjuju, a ponavljanja gotovo da i nema, iako su autori svoje prikaze pisali ne znajući što je drugi govorio i pisao.

O tim prikazima ne treba ništa posebno reći jer oni govore sami za sebe, samo bi osvrt Ive Pranjkovića trebao nekoliko napomena zbog nekih neutemeljenih prigovora. Ali korisnije će biti da on neke prigovore iz svojega prikaza obrazloži opširnije, u jednom ili u nekoliko članaka, a da Katičić prihvati da o tome iznese svoja gledišta i ja se nadam da bi korist od toga mogla biti višestruka.

Potrebno je još napomenuti da se R. Katičić kao autor Sintakse i kao urednik Jezika našao u neugodnu položaju, najradije bi da nema nikakve veze s člancima o svojoj sintaksi. Možemo razumjeti takvu osjetljivost, ali je ne možemo u velikoj mjeri uzeti u obzir. On je urednik i u Južnoslovenskom filologu, gdje je — istina bez njegova znanja — objavljena ocjena njegove knjige pa i Jezik može donositi prikaze knjiga svojih urednika i svaki urednik po službenoj dužnosti mora pročitati sve članke, ali pojedini urednik nikako ne može sam odlučiti što će se u časopisu objaviti, a što neće. Ovdje nije u pitanju samo Katičić-autor, a još manje Katičić-urednik, nego njegova Sintaksa kao značajno djelo za našu jezičnu znanost i kulturu i problemi koje ona pokreće pa mislim da nikad nije previše raspravljanja o toj problematici, a ima opravdanja i za nekoliko riječi potrebnih objašnjenja.

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.56:808.62, pregledni članak, primljen 4. VIII. 1988, primljen za tisak 15. IX. 1988.

A Few Remarks Concerning Some Reviews of Katičić's Syntax

This article is a survey of several reviews Katičić's Syntax.